

בשיתא מצינא אמר ליה אמאי אמר ליה דחיקא ליה מילתא טובא דבריה עייליה לגן עדן אמר ליה פשוט גלימך ספא שקול מהני טרטי ספא שקל כי הוה קא נפיקין אויל שמע דקאמרי מאן קדים ואכיל עלמא כרבה בר אבוה נפיץ שדינהו: נמצאת למד מכל אלה ששכר מצות בהאי עלמא ליכא: וכן יש בידינו שכל תרי"ג מצות יש דוגמתן בעשר ספירות וכל מצות עשה שיעשה האדם בעולם הזה הוא מחזיק לענין הרומז אליו ונעשה עליו מליץ טוב ואוי לנפש הנוסע לאותו העולם ולא יהיה בידו מצות מעשיות כי לא יהיה לו מקום להאחו במרכבה העליונה ומייגן עליו בעולם הזה מן הפורעניות ובעולם הבא מעונש הלאוין הנה המבטל מצות עשה ענשו עצום והראיה מהא דגרסינן בפר' עושין פסין ובשילהי חגיגה פושעי ישראל אין אור של גהינם שולט בהם קל וחומר ממזבח הזהב ומה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב היה באש הרבה כמה שנים ואין האור שולט בו פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון ע"א כמה וכמה (פירש אל תטעה שאינו שולט בו כלל ועקר שאם כן אתה נותן יד לפושעים שעל דבר זה ישענו אך פי' כי כמו שישולט האור במזבח הזהב בשרפו ולא יתכהו ויאבדהו כן בנפשות החטאים ישולט האש לנקותם ולא לכלותם ולאבדם ח"ו בזכות המצות מעשיות שעשו עם היותם פושעין ע"ד ופושעים יכשלו במ שאוכלים הפסח לשם אכילה גסה שכיון שיש כח לעשות לשמה ולא עשו לא נסתפק עד שקראם פושעים ולא מעוותים כי טוב מהם מי שלא אכלו כל עיקר כי זה יודע מצותו ומורד ואוכל לשם אכילה גסה פושע הוא ודלא כר"ל דקאמר מצוה קעביד כמבואר למעלה בחלק הג' לי יג"ר (שהדו"ת) הנך רואה שמצות מעשיות מגינה מדינה של גיהנם ואחרי ההקדמות האלה נבוא להתיר הספק הגדול אשר נסתפקנו למה לא נתפרשו עונשי מבטלי מצות עשה וזה דע כי אין כל עונשי גיהנם כדאי אצל השכר המזומן על מ"ע לעולם הבא כי טוב לו לאדם לקבל כל עונשי גיהנם ובלבד שלא יפסיד שכרו לעולם הבא והראיה העצומה שאם לא היה עון בטול מצוה עשה חמור [יבן] מן דין עונש לא תעשה למה

ודע זה סוד נעלם מרוב אנשי זמנינו בידוע כי תרי"ג מצות הם רמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה וכל מצות לא תעשה עונשם מפורש מהם בכרת מהם מיתה בידי שמים מהם בארבע מיתות ב"ד וכן שאר העונשים אמנם מצות עשה עונשם לא נתפרש בתורה וזה הדבר נפלא אדון אחד למה יענש על לא תעשה ולא יעניש על עשה והלא יענש על עשה והלא עבר על גזרתו וצויו בזה כמו בזה ולא די בזה אלא שאמרו יבא עשה וידחה את לא תעשה ולביאור אלה נאריך כי עת לקצר ועת להאריך: אמר המחבר לבאר סוד הזה א"א מבלי שנקדים הקדמות אשר עליהם תבנה ותכונן יישוב הקושיא הלזו וזה כבר נתבאר בכמה מקומות מן הגמרא ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא כדגרסינן בחולין ובפ' א' דקדושין תניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה ומתן שכרה בצדה שאין תחית המתים תלוי בה בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימך ולמען יטב לך ובשלוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים ואמרינן התם למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך לעולם שכלו ארוך ותו גרסינן בפ' קמא דע"ז אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן ותו גרסינן בפ' כסוי הדם בכל יום ויום בת קול*) יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת כל העולם כלו ניזון בזכות הנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ותו גרסינן בפרק קמא דתעניות אל אמונה ואין עול כשם שהקב"ה משלם שכר לצדיקים על מצות שעושים בעולם הזה לעולם הבא כך משלם שכר לרשעים על מצוה קלה שעושים בעולם הזה ואין עול כשם שהקב"ה נפרע מן הרשעים על עבירה שעושים בעולם הזה לעולם הבא כך נפרע מן הצדיקים על עבירה שעושים בעולם הזה בעה"ז כדי לזכותם לעולם הבא.

תו גרסינן בפרק המקבל אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של גוים וכו' עד ולא כהו הוא מאי טעמא קאי בבית הקברות אמר ליה ולא מתני סדר טהרות דתני רבי שמעון בן יוחאי קברי גוים אין מטמאין וכו' אמר ליה בארבעה לא מצינא

באר יהודה

ומראין לו שכר של מ"ע אחת, כי גדול העונג והמתיקות של מ"ע יהי' טוב בעיניו כל כך הרבה יותר מצער של העונש של כל ל"ת, ולכן אין כתיב עונש במ"ע כי די לו העונש שמפסיד שכר אותה מצוה ולכן מ"ע חמורה מאד עד שדוחה ל"ת עכ"ד ז"ל, ועי' רמב"ן פ' יתרו בפסוק זכור את יום השבת, הביאו התוס' יותכ"פ יומא דף פ"ג ד"ה טבל ושביעית, וכו"ל איברא דסוגיין דעלמא דס"ל דעשה קיל מל"ת, והוכחה לזה מפ' התכלת ענשיתן אעשה בעידן רותחא ענשינן, גם אמרינן עבר אדם על עשה ושב אין זו משם עד שמוחלין לו, עבר על ל"ת ושב תשובה תולה

[יבן] בא"ד כי טוב לו לאדם לקבל כל עונשי גיהנם ובלבד שלא יפסיד שכרו לעוה"ב והראי' שאם לא הי' עון ביטול עשה חמור, וכי בערבי נחל פ' בהעלותך ד"ה ועתה נבא אל פסוקי משלי וכו' הביא דברי רבינו אלו בהסבר נאה וז"ל במה שחקרו המפוי' ז"ל עי' חרדים, מדוע עשה דל"ת הלא ל"ת יש בה מלקות ועשה אין בה עונש א"כ ל"ת חמור, ות' דמה שעשה אין בה עונש הוא לטעם זה כי אלו יאמרו לאדם בעוה"ב בחר לך א' משתיים או שתקבל עונש המגיע לכל שס"ה ל"ת בכלל ואח"כ תקבל שכר מ"ע אחת, או שלא תקבל לא העונש ולא השכר,

(*) בגמרא שלנו איתא בה"ל: יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וכו' ע"ש: המגי'.

אמר המחבר לא אחריש בדי מצות עשה ואין ערכה. גרסינן בכתובות פרק הכותב אמר רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אי אמר לא ניחא לי למעבד מצוה מאי אמר ליה תניתר בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון שאומרים לו טול לולב ואינו נוטל עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו והני מילי במצות עשה שאין מתן שכרה בצדה אבל אם מתן שכרה בצדה אין מכין אותו כדגרסינן פ' כל הבשר תניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד שלמטה מוזהרין עליה. הנה לך עונשה מבואר עונש חמור בלי חמלה. וראוי שתדע כי המצות הן קשר אחד אי אפשר להיות האחת בלתי האחרת כבגד הנארג שכל חוט וחוט דבק בחבירו ועוזר בקיומו וכבר קדם לך הדבור כי המצות רומזים להקף וכל הנמצאות כלם מן ההקף נשתלשלו ולכן הנמצאות כלן קשורים זה בזה ועוזרי זה בזה ואי אפשר להיות האחד בלי חבירו. וכן יש בנמצאות בכל הארבע המרכבות דומם צומח חי מדבר סגולות נפלאות כאשר נודע זה לבעלי המחקר המנסים טבעי הנמצאות. ויש ל"א סגולה מיוחדת שהיא מאירה ומאחר שכאלה הנמצאות השפלות נמצאו שנויים כאלה וסגולות כ"ש וקל וחומר למצוה התורה

למה אתי עשה ודחי את לית וכי דבר שאין עונש בביטול עשיותו יהיה חמור לדחות דבר שיש בו עונש בעשייתו אלא ע"כ אין הדבר כן ועוד ראייה באבות תנן תורה ומעשים טובים כתריס בפני הפורעניות גלה לנו הסוד כי הם מגן לכל עונשי לא תעשה. ועוד ראייה שפרקליט אחד של מצות עשה דוחה כמה קטרוגים של לא תעשה שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף ובכלל דע כי לא יכול הפה להוציא עונש מבטל מצות עשה לכן לא נכתב ענשו והוא דומיא דעולם הבא עין לא ראתה וגו' ודע זה. עוד נביא לך ראייה אחת ומאמר א' המורה ממנו גודל מעלת השכר ובטול מצות עשה וזה שהפושע בגופו לבטל מצות עשה ענשו חמור יותר מן העוברין על לא תעשה שאם עבר אדם על לא תעשה וכששקלו זכויותיו ועונותיו והם שוים אלו כנגד אלו על זה אמר רב חסד מטה כלפי חסד אבל אם בכלל מחצה עונותיו עון בטול עשה והוא מכלל פושעי ישראל בגופן כגון קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם אפי' שזכויותיו ועונותיו שקולים זה כנגד זה אין בזה רב חסד מטה כלפי חסד ואי אפשר לו שלא ירד לגיהנם כדאיתא בפ"ק דר"ה ראה והפליא על כח מצות עשה ומעלתה שהפסידה ממנו מדת רב חסד.

באר יהודה

רמב"ן הג"ל דעשה חמור עיי"ש ולחתם סופר הג"ל לכו"ע אין עשה חמור מלית וצ"ע. וצ"ע כלי יקר פ' ואתחנן בפסוק רק השמר לך ושמור נפשך מאד. כ' ב' שמירות אלו הם על מ"ע ולית אשר על ידם ישמור כל האיברים והגידין אשר הבית האנושי נכון עליהם כי כבר אחז"ל כי רמ"ח מ"ע כנגד רמ"ח אברים ושס"ה לית כנגד שס"ה גידין שבאדם ואמרו עוד כל ימי רשע הוא מתחולל היינו מת חלל, כי בכל עבירה הוא פגם א' מאיבריו או א' מגידיו, ונ"ל לחלק בין לשון חלל ללשון מת באותו חילוק שיש בין מ"ע לל"ת, כי מת מעצמו משמע, וחלל היינו שנהרג בידיים, והעובר על מ"ע עובר בשוא"ת ה"ה פוגם אבר אחד ונעשה מת מאליו, והעובר על ל"ת בקו"ע הוי כאלו הורג בידיים איזה גיד מגידיו ועושהו חלל, וחילול מן האדם הוא והדם הוא הנפש, וביטולו אפי' מגיד אחד מסוכן יותר ממות אבר אחד, כי ע"כ החמירה התורה בעונש העובר על ל"ת מבעשה כי פגימת הגידין מסוכן מפגימת אבר, וע"ז אמר רק השמר לך זו שמירת אבריו כי הם עצמותו של אדם ושמירתם תלוי' בשמירת מ"ע, ושמור נפשך מאד זו שמירת הגידין כי הדם הוא הנפש וצריך שמירה גדולה לכך נאמר מאד לשמירה זו ע"י מצות ל"ת עכ"ל קדשו, והנה דבריו הם לענין הפגם ביושב ואינו מקיים עשה, ובעובר על ל"ת, משא"כ לענין קיום מ"ע כ' האוה"ח פ' עקב בפסוק כל המצוה אשר אנכי מצוך היום שכל התורה ומצותי' לאחת יחשבו, א"כ בקיום מ"ע אחת משפיע חיות לכל אבריו וגידיו א"כ כשעובר על ל"ת ע"י שמקיים העשה לא שייך לומר דהוי כהורג בידיים הא אדרבה הוא מקיים כעת מ"ע ומחיי' אחד מאיבריו וממילא מתפשט החיות בכל גופו בהחיותו אחד מאבריו ע"י המ"ע שמקיים בעבירת הל"ת, וכמש"ב החת"ס הג"ל לפי דרכו כן יתפרש ממש עפ"י דברי הכלי יקר דלא שייך טעם חומרת הל"ת כשמקיים מ"ע בעבירת הלאו דאדרבה משפיע חיות דקדושה בגופו בקיום העשה כנ"ל.

תולה ויוהכ"פ מכפר וכו' עיי"ב (ע"י פמ"א ח"א סי' כ"ו באיזה אופן עשה חמורה) ורבינו חת"סו ז"ל בשו"ת הנדפסות אצל חידושי לכתובות מהדו"ב תשו' שני' כ' דמה שהבין התוס' יוהכ"פ דלרמב"ן משום חומרת העשה לא ניתן זדונה לכפרה, אין זה כוונת רמב"ן, רק דעשה הוא אהבת אהובים הממונע מעשותה אינו אלא שאינו מראה אהבה אבל מ"מ אינו מורד ג"כ, משא"כ מי שעבר על לאו שהוא מחק היראה הרי מרד ורע המעשה, ובלי ספק דל"ת חמור, אמנם מזה הטעם עצמו אתי עשה ודחי ל"ת דכיון דעבירת הל"ת לא בא למרוד בהקב"ה רק לעשות רצונו בקיום העשה, הרי לא מרד בהקב"ה ואודא לי' חומרא דל"ת, ואדרבה הראות אהבה בקיום העשה הוא עבודה רצו' יותר ממניעת המרד בשוא"ת וז"פ למעיין שם, והיינו טעמא נמי דהר"ן פ' לולב הגזול דלקיים מ"ע לא יפור יותר משליש, ולעבור על ל"ת צריך לפזר כל ממונו שלא יבא לידי כך דלהראות אהבתו סגי בשליש ממונו ויותר לא חפץ הקב"ה כדי שיקיים מ"ע אחרים, משא"כ למרות עיני כבודו, והכלל ל"ת קודם בקרא סור מרע תחילה ועשה טוב אחר הסור מרע עכ"ל קדשו ז"ע.

ועפ"ז נדחה ג"כ הראי' שהביא בחכמת שלמה שסביב השו"ע או"ח סי' תרי"ח לרמב"ן מהתיקונים בהקדמה דמוכח דעשה חמור מל"ת עיי"ב דאינו מצד חומר העשה, רק דהראות אהבה בקיום עשה הוא עבודה רצו' יותר ממניעת המרד משו"ה שפיר מעלין בקודש כיון שהוא עבודה יותר רצו' אבל לא מטעם שעשה ענשה חמור מל"ת וכנ"ל, וע"י בזה במשנת חכמים בראש הקדמת הספר האריך ג"כ לדון בזה אי עשה חמור מל"ת עיי"ש.

[ויש בזה נפק"מ למש"כ בדעת תורה על ה' שחיטה סי' ב' ס"ק כ"ה לענין מומר בעשה שהוא מתלוקת בין הראשונים ואחרים, וקשה הא קי"ל חשוד על קל אינו חשוד על חמור וביבמות דף ו' איתא אטו לאו לית חמור מעשה, והביא דברי

וכנז לטובו: והבאת שלום טי. שנאמר נקט שלום ודפסו. ויליף רדיפה ומנמיס: ותית וכו'. שנאמר כי הוא סיך ואורך ימך בעולם הזה ובעולם הבא: כנגד בלם. שנאמר כל סמליך לא ישור זה. וכתיב כל מפלים לא ישור זה. סמליך חלו חגבים עונות ומרגליות מפלים חלו כל המלכות שנאמר:

ב אין פוחתין לפי גודל השרדה. פירשם הם השדה הכרוכה שמים אמה. מיתם אמה האפסונה לפאה. חסילו הם כל השדה עשמה מעט תנוחה ואמה האפסונה עשה הרבה ממחירין עליו שיתן אמה האפסונה אי מששים והיינו לפי גודל השדה: ולפי רוב הענינים. כשמחלק בעלמו הם יש עניים הרבה ואין מספיק להם אי מששים לריך להוסיף עד שיגיע לכל אי זמון שתי פעולות כשיעור המפורש במקום פי משנה ה': ולפי רוב הענינה. פירשם הם כל השדה עשמה הרבה והאמה האפסונה עשמה מעט ואין צלחה אי מששים. מיתם יוחר מאמה להפלים אחד מששים:

ג נותנים פאה בין טי. ובלבד שיתן בסוף בשיעור. פירשם כשיעור מתנוחה הנשאלת ושניהם פאה ופטורים ממשעות: אמר שייר קלה אחד כומך לו. הפאה הראשונה מלאוריינתא יולא אפי בקלת אחד. והחורה הקפידה דכתיב פאה טדך וחכוניי לא קפרו על פאה שלהם שהיא אחד מששים שיהיה צפחת שדה חבל אם לא שייך לא ילא מן החורה משום פאה ומדכנן נמי לא ילא אלא נותן משום הפקר ואף לעשירים ולריך ליתן פאה אחרת בתלוש כשיעור כל השדה:

וכנז לטובו: והבאת שלום טי. שנאמר נקט שלום ודפסו. ויליף רדיפה ומנמיס: ותית וכו'. שנאמר כי הוא סיך ואורך ימך בעולם הזה ובעולם הבא: כנגד בלם. שנאמר כל סמליך לא ישור זה. וכתיב כל מפלים לא ישור זה. סמליך חלו חגבים עונות ומרגליות מפלים חלו כל המלכות שנאמר:

ב אין פוחתין לפי גודל השרדה. פירשם הם השדה הכרוכה שמים אמה. מיתם אמה האפסונה לפאה. חסילו הם כל השדה עשמה מעט תנוחה ואמה האפסונה עשה הרבה ממחירין עליו שיתן אמה האפסונה אי מששים והיינו לפי גודל השדה: ולפי רוב הענינים. כשמחלק בעלמו הם יש עניים הרבה ואין מספיק להם אי מששים לריך להוסיף עד שיגיע לכל אי זמון שתי פעולות כשיעור המפורש במקום פי משנה ה': ולפי רוב הענינה. פירשם הם כל השדה עשמה הרבה והאמה האפסונה עשמה מעט ואין צלחה אי מששים. מיתם יוחר מאמה להפלים אחד מששים:

ג נותנים פאה בין טי. ובלבד שיתן בסוף בשיעור. פירשם כשיעור מתנוחה הנשאלת ושניהם פאה ופטורים ממשעות: אמר שייר קלה אחד כומך לו. הפאה הראשונה מלאוריינתא יולא אפי בקלת אחד. והחורה הקפידה דכתיב פאה טדך וחכוניי לא קפרו על פאה שלהם שהיא אחד מששים שיהיה צפחת שדה חבל אם לא שייך לא ילא מן החורה משום פאה ומדכנן נמי לא ילא אלא נותן משום הפקר ואף לעשירים ולריך ליתן פאה אחרת בתלוש כשיעור כל השדה:

ד כלל

מדף לדקה וכו'. הקציה ממילא לו ציא מהוגנים. ולכאורה מניל הא חבל לפי מיש ניפא דק' לגמי על הפסוק דכתיב ימלא סיים לדקה וכבוד. מייח בייט עוסי. ולדקה וכבוד היינו עוסי. וקשה קושיא הניל מיש צעוסי סיים אחד. וצעוסי לדקה וכבוד לך דרשו דהקציה ממילא לו ציא מהוגנים. חיה לדקה היינו שולם הזה היסור טוב משמת דעולם הזה ישיג כמה וכמה עולמות צעוסי והיינו שהקדוש ברוך הוא ממילא לו ציא מהוגנים וישיג עזר מה שיתן להם לדקה עולם הבא:

הבאת שלום. דכתיב נקט שלום ודפסו. וגמירין רדיפה רדיפה מניס. ותית דכתיב כי הוא סיך ואורך ימך. סיך צעוסי. ואורך ימים צעוסי. ופירך צגמרא למה לא שטיב שלוח הקן דכתיב צי נמי למען ייטב לך והארכת ימים. ומשני דכתיב אונרו לנדיק כי טוב כו'. וכי יש לדיק שאינו טוב. אלא טוב לשמים ולצדיות. וזו לדיק שאינו טוב. והנח לא שטיב אלא טוב נשונים ולצדיות. וזכירושלמי הביא כל הדי פסוקים הניל. וגם אי חיר מנח שמע כולסון מן הדין קרא כי לא דבר רק הוא מנח. זה תלמוד תורה. כי היא מייס. זה כיבוד אב ואם. ודבר זה חאריכון ימים. זה גמילות חסדים. על האדמה. זה הצלחה שלום צין אדם לצדיו. וכנגד די דברים שנפרעין מן האדם צעוסי והקנן קיימת לעוסי. וחלו הן. עבודה כוכבים ועולות. גילוי עריות. שפיכות דמים. ולסון הרע כנגד כלם. היוולא לכו דהגמי דילן עביא הדי פסוקים על די דברים שחשיב צמתיתין כלעיל. וגם פסוק אמרו לנדיק כי טוב וכו' והיורשלמי מציא גיך די פסוקים דלעיל. וגם פסוק כי לא דבר רק הוא מנח וכו'. ובלאו לריכא דצומ' שנת מציא הגמרא צרימתא דשטיב עס ו' דברים. ומקשה בגמי עס ותנח דמתני' אחאי לא שטיב השכונת צהמיז וכו' ומשני דהנך שייכן צנחן ולריך ליתן טעם כיון דכלאו שייכן הן צנחן למה שטב מתני' דוקא חלו. לך מייתי בגמי הדי פסוקים הניל לומר שהדי דברים ששונה צמטתה הם מוכרשים מן הפסוקים הניל לך לא שטיב רק הני די. והשאר שייכים צהנהו די חניל. אך עדיין קשה לשטוב צמתית שלות הקן לך מייתי גם פסוק אמרו לנדיק כי טוב כו' ומה שהציא היורשלמי הפסוק כי לא דבר רק וכו' מציא ראי על הא דשונה צמתית דמיח כנגד כולם. והאיך מוכרש זאת מן המקרא. לך מציא פסוק כי לא דבר רק וכו'. ופסוק זה כתיב צעירת באזינו דכתיב מקודם לשמור וכו' דמיידי צמת. ואחר כך כתיב הפסוק כי לא דבר רק וגו' שמונה על די דברים הניל דהיינו כי לא דבר רק הוא תית. דלויי מתחלה בפסוק הקודם כי הוא סיך. זה כיבוד אב ואם. דכתיב כבוד אב ואם למען יאריכון וגו'. ודבר זה וכו' זה גמילות חסדים. משום שאמרו חיל והמפייסן צייל צדקות. וזה כמות צמלת ודבר דמשונע חסילו צדור. על האדמה. זה שלום דכתיב וכתתי שלום צלחך. כי אין חאריך מתקיימת בלי שלום. ולפיא כתיב לשמור ולעשות. זה לימוד התורה. ומלא מוכח מה דמיח כנגד כולם. וזהו טווח היורשלמי ימי שמת טולחן וכו' רל גם הא דמקן צמתיתן ותלמוד תורה כנגד כלם מוכח מהדין קרא:

ב אין פוחתין לפאה מששים. פי מדכנן: הבל לפי גודל השרדה. פי אם היחה השדה גדולה נותן ס': ולפי רוב הענינים. אם עניים מצוין נותן יותר מס': ולפי רוב הענינה. פי אם קלת השדה עשה תנוחה הרבה. וקלת עשה מעט והשדה למשל ס' אמה וכפמתן עהקלה שהתנוחה עס טובה אזי כותן לפי גודל השדה. ואם רובה ליתן מהקלה האחר נותן לפי רוב הענינה. וצירושלמי חאריכון ריש לומר טולחן להקל. חבל מתניחא לא אחר כן. דתקן לפי גודל השדה ולפי רוב הענינים ופי' ריש לומר להיפך אם עניים מועטים נותן פחות מס'. וכן אם השדה גדולה נותן פחות מס'. ואם השדה קטנה אף שהעניים מצוין חשיב אינו נותן אלא ס' ומתניחין לא אחר כן פי מדתקן הכל לכו גדול כו' ולפי רוב כו' דאי לריש הליל לפי השדה ולפי הענינים כו':

ג נותנין פאה מתחלת השרדה ומאמצעה. צמוסמתא חמירין והציאו ריש תניא צמוסמתא נותן וכו'. ואם נתן וכו' ילא פי דלא תיעא שרתן פאה מתחלת השדה חבל לריך לשייר צסוק. על זה אמר ואם נתן כו' ילא דלא לריך עוד לשייר כך דעת תיק'. וריש סיל דנותן צמתתה ויש לו דין פאה חבל אינו יולא צזה ולריך לשייר צסוק. צירושלמי והציאו ריש ראשונה מהו נשמענו מן הדא כו'. פירש קמנעיה ליה לריש שלריך לשייר צסוק כשעור אם הראשונה פאה או לא. ופשים ליה מהתוספתא דלעיל דחתי צה הרי זה פאה. עוד צעי עס כשעור וכו' גיך לריש קאי: ריש צעס ריש הציאו ריש גיך זה צעי אליצא דרי. כמיש איים לקמן: רבי יהודה אומר אם שייך קלח אחד וכו'. פי אם לא נתן מתחלה צמלוס אחד מששים אלא נתן פחות מקלס אחד כומך לו משום פאה משום דמתחלה עדיין לא ילא משום פאה. ואם נתן צמתתה צשלימות אינו יכול להוסיף וליתן צתורת פאה. וגם לרי צעינן שייציר קלס אחד צמוסר. ונאם לאו אפי' לא נתן צשלימות אינו נותן אלא משום הפקר. והא דקתני כומך לו משום פאה פי' שרשאי לכמוך אפי' מתלוש ולהוסיף. כן הוא מקנתה היורשלמי. וזיל היורשלמי ריש צעס ריש צמוסר. פירש דפליגי אליצא דרי דמ' שמה שמוסיף הוא צמוסר ומיש ואם שייך קאי על שניהם על השדה ועל השעור. והי' ואם שייך מן השעור וגם שייך צדה צמוסר אזי יכול להוסיף. ומס' חסילו צתלוש יכול להוסיף. ואם שייך קאי על השעור לצד. חבל צשה חסילו לא נשאר יכול להוסיף מן התלוש ובלצד שיהיה הקלס משלים השעור ס' צמוסר. וצזה לי' עוד עס צמתכוין וכו' פי' דלויצא דרי צעי מה שנתן מתחלה אחד מששים סכר קלס אי' היה צעמו שלא ליתן עוד ולפי' הכי יכול להוסיף או דוקא שהיה דעתו מתחלה להוסיף. חבל אם היה צעמו לפסוד אם שדכו אינו יכול להוסיף עוד. אף על פי ששייר קלס. כשמענו מן הדא דלמר ריש צעס ר' יוסקן לעולם מוסיף פי' דפליגי. על רי' ואמר חשיב שלא שייך קלס אחד יכול להוסיף מה אן קיימין אם צמתכוון לפסוד כצד נפסרה. אלא צשאין מתכוון לפסוד פי' דרי' חיידי צשאין מתכוון לפסוד ושייר קלס אחד ואמר ריש למימד לעולם הוא מוסיף. פי' חשיב שלא שייך כיון שלא היה צעמו לפסוד צמה שנתן אלא צעמחו ליתן עוד יכול להוסיף כמה שירצה חסילו מתלוש. חבל צמתכוין